

Módszertani problémák a szigethelyzetű települések földrajzi köznévi adatainak vizsgálatában*

BÁBA BARBARA

1. A földrajzi köznevek területi terjedését meghatározó tényezők közül a korábbi írásaimban az adott szómező elemeinek egymásra hatását, azok jelentését, valamint a földrajzi környezet befolyásoló szerepét vettem közelebről szemügyre (vö. BÁBA 2009, 2010, 2016, 2017). A lexikális természetű nyelvi jelenségekre (ahogyan az egyes hangtani, morfológiai ügyekre vagy akár a helynévminták területi megoszlására is) mindemellett természetesen a magyarság nyelvi-etnikai viszonyainak alakulása és ezzel összefüggésben a nyelvjárásszigetek létrejötte ugyancsak hatást gyakorolhat (vö. BENKŐ 1996, TÓTH 2010: 135, DITRÓI 2017: 79–106, JUHÁSZ 2017). A magyar nyelvterületen a honfoglalástól kezdődően, tehát már az Árpádok idejében is keletkeztek nyelvjárásszigetek,¹ a korai ómagyar korra vonatkozóan azonban természetszerűleg igen nehéz a nyelvjárásszigetek vagy akár a nyelv-szigetek helyzetéről bármilyen következtetést érdemben megfogalmazni (vö. BENKŐ 1957: 31–32, 1961: 403, 1987/1998: 225).

2. Nyilvánvaló, hogy a jelenkori forrásanyagok számos előnyüknél fogva jóval megbízhatóbb következtetéseket engednek meg az ilyen jellegű kérdések vizsgálatára, s az is kétségtelenül megnyugtató háttérrel biztosít a napjainkban is nyelvjárásszigetként számon tartható helyi nyelvjárások nyelvi jelenségeinek tanulmányozásához, hogy a korábbi történettudományi és nyelvtörténeti-nyelv-földrajzi kutatások a nyelvjárásszigetek és a kibocsátó nyelvjárások közötti kapcsolatot számos esetben tisztázták (a nyelvjárásszigetek kutatástörténetét illetően lásd SZABÓ 1990: 16–25, JUHÁSZ 2016).

A nyelvjárásszigetek iránti élénk érdeklődés ellenére az első ilyen átfogó dialektológiai munka csak a 90-es években látott napvilágot, amikor is a magyarországi és határon túli (szerbiai) nyelvjárásszigetek nyelvi jelenségeinek rendszer-

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-4 Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült, az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében.

¹ Elsősorban bizonyára a törzsek egyes csoportjainak az ország különböző részeibe való kirajzásával (BENKŐ 1957: 31–32).

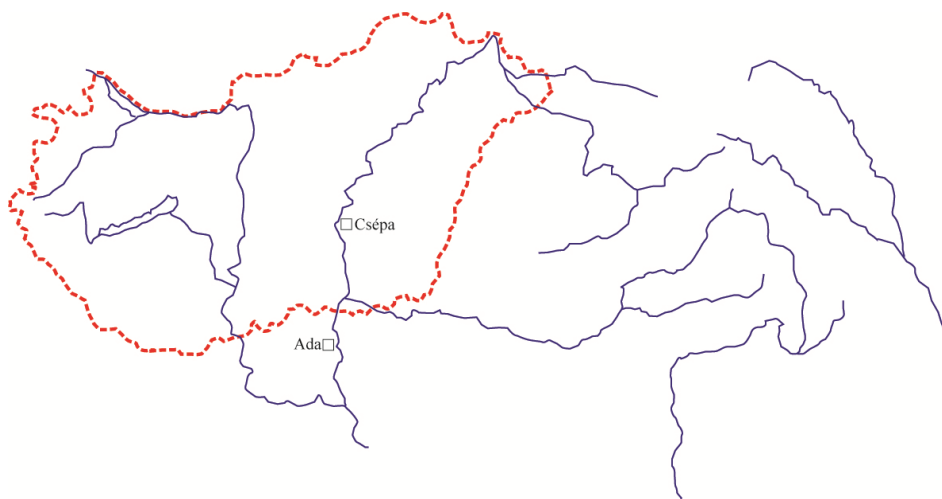
szerű feldolgozását SZABÓ JÓZSEF elvégezte; s munkájában a korábbi kutatások eredményeinek megerősítésén túl arra is vállalkozott, hogy gyakorisági mutatók elemzésével feltárja, mely sajátosságok őrződtek meg az eredeti, kibocsátó nyelvjárástípusok jellegzetességeiből, s miként hatottak a környező települések nyelvjárási jegyei az egyes nyelvjárásziget helyzetű települések nyelvjárására (lásd ehhez SZABÓ 1990). A jelenlegi vizsgálódás szempontjából fontos megemlítenünk, hogy a kvantitatív nyelvföldrajzi kutatások körébe tartozó dialektometria eszközeinek felhasználásával legutóbb VARGHA FRUZSINA SÁRA igazolt bizonyos egyezéseket moldvai szigethelyzetben lévő települések nyelvjárása és mezőségi, illetve székely helyi nyelvjárások között (2016: 151–162).

A földrajzi köznevek területi terjedésére vonatkozóan a migráció mint tényező módszeres kimutatása a korábbiakban nem történt meg, de az egyes összehasonlító elemzésekben a földrajzi köznevek nem meglepő módon olykor felbukkantak a szókészletteni és esetlegesen a hangtani megfelelések igazolását adó példák között (lásd pl. *szérű*, SZABÓ 1990). Ez egyrészt azzal a körülménnyel van összefüggésben, hogy a nyelvatlaszok (lásd főként az RMNyA. címszóit, pl. *rét, mező, örvény*) és a tájszótárak, amelyek az ilyen jellegű egyezések kimutatására lehetőséget biztosítanak, nagy számban tartalmaznak földrajzi köznévi címszókat; másrészt pedig azzal, hogy a nyelvföldrajzi vizsgálatok másik alapvető forrását a földrajzi köznévi adatokat is magukban foglaló helynévgyűjtemények jelentik.

Ez utóbbi források ráadásul nem csupán általában véve a nyelvföldrajzi, hanem a névföldrajzi kutatások alapanyagául is szolgálnak, ezért kutatóink a földrajzi köznévi adatokat a helynévmodellek területi különbségeit felmutató vizsgálatokhoz is felhasználják. DITRÓI ESZTER például Tolna megyei települések kapcsán a bukovinai székelyek második világháború utáni áttelepítésének eredményeképpen kialakuló bukovinai székely és tolnai nyelvi kapcsolatot (egyéb nyelvi hasonlóságok kimutatása mellett) egy földrajzi köznév meglétével is igazolja: az *eszténa* ugyanis, amely elsősorban az erdélyi területek tájszavaként ismert, a tolnai székely elnevezések között is megtalálható; Bonyhádon pedig, ahol a szerző korábban a legerősebb székely hatást mutatta ki, a magyar nevek névrészeként is megjelenik az *eszténa* lexikális elem (pl. *Régi-eszténa, Juheszténa*) (2017: 87, vö. még BENKŐ 1957: 31–32).

3. Nem lehet kétséges tehát, hogy a földrajzi köznevek (mint bármely más nyelvi elem) terjedésének vizsgálatában a településtörténeti kérdések is figyelmet érdemelnek, az erre vonatkozó vizsgálat előtt azonban (mint látni fogjuk) számos módszertani akadály áll. Írásomban két, a korábbi történeti és nyelvföldrajzi kutatások által palócos-jászos nyelvjárászigetnek minősített Tisza menti település, Csépa és Ada (lásd az 1. ábrát) földrajziköznév-anyagát fogom valla-tóra annak érdekében, hogy ezek a módszertani akadályok a felszínre kerülje-

nek, s választ kapjunk arra a kérdésre, hogy a lexikális jelenségek alkalmasak-e a nyelvjárásközi összevető vizsgálatokra (vö. VARGHA 2016), és ha igen, milyen megszorítások mellett vonhatunk le következtetéseket ezekből az adatokból. Úgy vélem ugyanakkor, hogy egy efféle kutatás általában véve is adalékul szolgálhat azzal kapcsolatosan, hogy az e közben elvégzett nyelvföldrajzi vizsgálatok milyen módszertani követelményeket kívánnak meg, illetve milyen módszertani buktatókat rejtenek magukban.

1. ábra: A vizsgálatra kijelölt nyelvjárásziget helyzetű települések

A viszonyítási alapul szolgáló kutatópontok megválasztását egyrészt a meglévő adatok száma indokolja, az tehát, hogy a nyelvjárás- vagy nyelvsziget helyzetű települések közül ezeknek a településeknek az esetében áll rendelkezésünkre olyan mennyiségű földrajzi köznévi adat, amely komolyabb következtetés levonására lehet alkalmas. A szósűrűség szempontjából pedig az is fontos körülmény volt a kiemelt kutatópontok megválasztásakor, hogy az adott települések környezetében nemcsak tájszótárak, de helynévgyűjtési kötetek is rendelkezésre álltak.

Választásomat másrészt az a körülmény magyarázza, hogy szándékoltan két eltérő migráció történeti hátterű település helyzetét láttam célszerűnek vizsgálni. Míg SZABÓ JÓZSEF nyelvföldrajzi kutatásai alapján tudjuk, hogy a Csépat alapítók a 18. században főként Szolnok megye északi és Heves megye déli részéről települtek át (1990: 174; vö. még BOTKA 1977: 71, BALOGH 2001: 319); a határon túli Ada ebből a szempontból különösen értékes adalékokkal szolgálhat, mivel egyszerre minősül nyelvjárás- és nyelvszigetnek² is. A települést környező magyar lakosság ugyanis a törökdúlás során elpusztult, és helyére délszlávok

² A nyelvsziget és a nyelvjárásziget fogalmához lásd BENKŐ 1967b: 457, IMRE 1971: 366, BALOGH 2001: 316.

áramlottak be; ugyanakkor a lakatlanná vált területekre a szervezett telepítések révén a 18. században a népfölösleggel bíró részekről (például a Jászságból) magyar lakosság is érkezett (BACSÓ 1906, BENKŐ 1957: 86, KÁLMÁN 1966: 23, SZABÓ 1990: 250–251, BALOGH 2001: 316–317).

Az elemzés során a nyelvjárásziget helyzetű települések földrajziköznévanyagát a Magyar földrajzi köznevek tárának (FKnT.) más kutatópontjain adathozható földrajzi köznévi adataival vettem össze. A Magyar földrajzi köznevek tárának adatállományából a hasonlósági elemzéshez Csépa esetében 3260 adat, Ada esetében pedig 3257 adat állt a rendelkezésemre. Ez azt jelenti tehát például Csépa kapcsán, hogy 3260 olyan földrajzi köznévi adatot találtam, amely Csépa földrajzi közneveivel hasonlóságot mutat.

A vizsgálat során aztán ezt az adatállományt megszűrve csak az adott nyelvjárászigeten használatos valódi tájszavakat használtam fel, s azokat a FKnT. más kutatópontjain adathozható azonos jelentésű tájszavaival hasonlítottam össze,³ vagyis lexikális egyezésnek csakis azokat a hasonlóságokat minősítettem, amelyek jelentésbeli megfelelést is mutatnak. A LEVENSHTEIN algoritmus használatán alapuló dialektometriai módszer ezzel szemben a jelentéstől függetlenül vizsgálódik, tulajdonképpen „két, fonetikus lejegyzett és betűlácncnak felfogott adat egymáshoz képest meghatározott távolságát méri (azaz a különbözőség mértékét fejezi ki számszerűsített formában)” (VARGHA 2016: 152). Az eljárás az apró fonetikai különbségekre érzékeny elemzés mellett az ezeket figyelmen kívül hagyó, lényegében a lexikális eltérésekre és azonosságokra koncentrááló összehasonlító elemzés során is a lexémák jelentésétől független hasonlóságot keresi. Jelen kutatás tehát azt a kérdést is előtérbe helyezi, hogy a lexikai egyezések és különbözőségek feltárásakor a vizsgált elemek jelentésének mellőzése, illetve figyelembevétele befolyásolhatja-e a vizsgálat eredményét.

Mivel a nyelvjárászigetek kimutatása és a kibocsátó nyelvjárás meghatározása során az egyes nyelvi jelenségek önmagukban nem, csakis egymás mellé állítva, egymást támogatva szolgálhatnak bizonyító érvként, természetes, hogy a szóképzettani egyezések a nyelvjárászigetek vizsgálatában a korábbiakban a hangtani, illetőleg a morfológiai jelenségekkel együttesen elemezve jelentek meg (BENKŐ 1967a: 40, 1967b: 461). Minthogy azonban az általam felhasznált Magyar földrajzi köznevek tára morfológiai jegyek összehasonlítását természetesen nem teszi lehetővé, s a szótár (a feldolgozott források jellegeből fakadóan) a hangtani egybevetések módszeres elemzésére sem ad lehetőséget, csupán az adott nyelvjárásziget lexikai jelenségeinek vizsgálata a célom, azoknak a kibocsátó nyelvjárás reliktaiként vagy a környező nyelvjárások esetleges hatásaként való értékelése.

³ A nyelvterület különböző pontjain mutatkozó egyezések lehetséges magyarázataihoz lásd BENKŐ 1967a.

Vizsgálatom nem irányul a kibocsátó nyelvjáróterület lokalizálására, mint-hogy a szókészletteni megfeleléseknek önmagukban csak korlátozott értelemben van ilyen szempontból bizonyító erejük (vö. VARGHA 2016: 160), az általam felhasznált forrásban fellelhető hangtani természetű egyezéseket pedig más jelle-gű akadályok miatt nem állíthatjuk a szókészletteniak mellé támogató érvként.

3.1. A hangtani jellegű komparatív elemzést például nyilvánvalóan ellehetet-leníti a szótárnak az a sajátossága, hogy a benne felhasznált források különbö-ző céllal készültek. A földrajziköznév-tár alapját jelentő Új magyar tájszótár (ÚMTsz.) már eleve heterogén a forrásait illetően, hiszen az 1960 előtti időszak nyomtatott, kéziratos, nyelvjárési és néprajzi természetű forrásaiban szétszórtan heverő tájszóanyagát adja közre. Az Új magyar tájszótár adatfeltárását követő időből pedig a földrajziköznév-tár több mint hetven további munkát (többségük-ben helynévtárakat, szójegyzékeket, kisebb számban tájszótárakból, tanulmá-nyokból kiemelt anyagot) dolgoz fel, s ezek ugyancsak meglehetősen vegyes képet mutatnak például abból a szempontból, hogy a közétevíők milyen szintű fonetikai lejegyzésre törekedtek. A földrajzi közneveket nagy számban tartalmazó helynévtárak már önmagukban sem egységesek a lejegyzési minimum meghatá-rozásában, gyakran következtelenül vagy csak az egyszerűsített fonetikai lejegy-zést alkalmazva járnak el (de lásd például HOFFMANN 2013, TÖRÖK 2011).⁴

A hangtani egyezések és különbözőségek objektív módon történő vizsgálatá-ra kiválóan alkalmas hangstatisztikai térképek kiindulópontját jelentő adatok is (optimális esetben) azonos módszertani alapon gyűjtött korpusz elemei; a VAR-GHA FRUZZSINA SÁRA által készített ilyen jellegű térképek alapjául szolgáló ro-mániai magyar nyelvjárési atlasz egyedüli gyűjtője például MURÁDIN LÁSZLÓ volt, de ahogyan arról az említett szerző egy másik vizsgálata kapcsán beszám-ol, a MNyA. és az RMNyA. integrált adatainak felhasználása már számos nehézséget rejt magában (VARGHA 2016: 153; az egyes adattárak különböző lejegyzési gyakorlatából származó problémákról lásd még VARGHA 2015).

3.2. Az, hogy ezen a téren — ahogyan a dialektológiai jellegű munkákban általában is — a szókészlet vizsgálatát a hangtani jellegű elemzések háttérbe szorították a korábbiakban (vö. VARGHA 2015, 2016: 160; de lásd például BENKŐ 1967a, FAZEKAS 1977, ZELLIGER 1988, H. TÓTH 2010: 55), nemcsak módszertani körülményekkel (a MNyA. szóföldrajzi kutatópontjainak kisebb számával) áll összefüggésben, hanem részben a szókincs nagyfokú változé-konyságával, és talán a területi tagoltság nyelvi részrendszerenként mutatkozó eltérő mértékével is magyarázható. Egyes feltevések szerint ugyanis a magyar

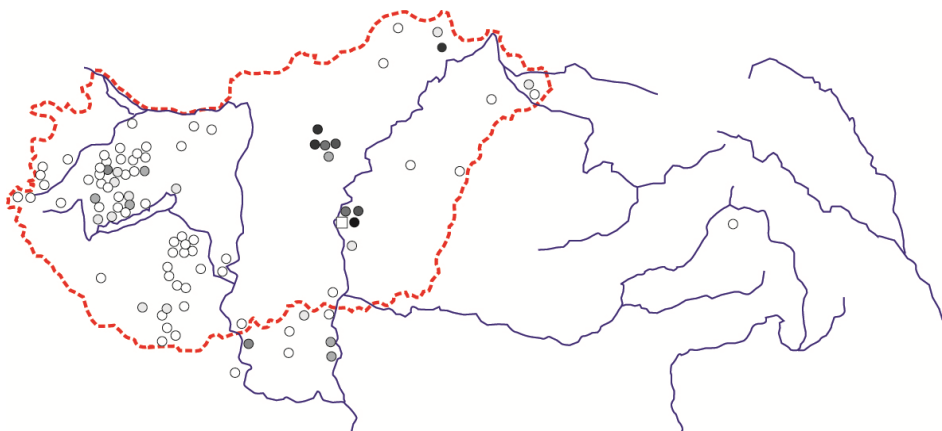
⁴ HOFFMANN ISTVÁN szerint a magasabb elvárásokat az ilyen kötetek későbbi felhasználása nem is igazolja, mivel a helynévtárak alapján dialektológiai jellegű jelenségmonográfiák azokról a területekről sem készültek, ahol ennek a feltételei adottak voltak (2003: 47).

nyelvjárások területi tagoltsága jóval erősebb a hangállomány, mint a szókészlet terén (BENKŐ 1957: 11), ami nyilvánvalóan általában véve is hozzájárulhat a hangtani jellegű dialektológiai kutatások népszerűségéhez.⁵

A nyelvjárásszigetek vizsgálatában ugyanakkor ennek a különbségnek egy másik vetülete is van: a nyelvi egyezések értékelésekor ugyanis a nagy hatóerejű (vagyis a kisebb tagoltságot mutató) jelenségeknek általában kevésbé lehet bizonyító erejük a településtörténeti kérdések tisztázásában, mint az elszigeteltebb, kisebb kiterjedésű jelenségeknek. Ez természetesen nem vonja maga után azt a következtetést, hogy a hangtani jelenségek minden esetben nagy területi tagoltságot mutatnának, hiszen számos olyan hangtani jelenséget említhetünk (pl. az *i*-zés, az *á*-zás vagy a diftongizáció ilyenek), amelyek széles elterjedtségüknel fogva az egyezések feltárásakor többnyire kisebb súllyal eshetnek csak latba (BENKŐ 1967a: 39–40).

4. A módszertani akadályok mérlegelése után lássuk, milyen egyezéseket és különbözőségeket tárnak elénk a kiválasztott kutatópontok földrajzi köznévi adatai! A két település földrajzi köznévi hasonlósági térképlapjai látszólag hasonló helyzetről tanúskodnak, az adatok tüzetesebb elemzése azonban könnyen elbizonytalaníthatja az ezekből lesűrhető tanulságokat.

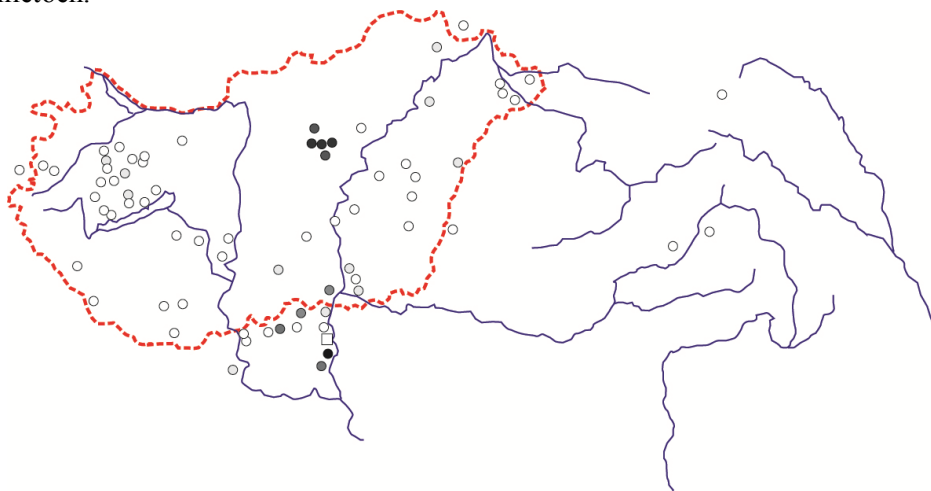
A közel 100 kutatóponttal egyezést mutató Csépa földrajzi köznévi hasonlósági térképén jól láthatóan két sűrűsödési pont jelentkezik: legfőképp a Csepát környező településeken és a járszági kutatópontokon fedezhetünk fel Csépa adataival rokonságot mutató elemeket (lásd a 2. ábrát, ahol a hasonlóság 1-től 10-ig terjedő mértékét a településeket jelölő eltérő színek érzékeltetik).

2. ábra: Csépa földrajzi köznévi hasonlósági térképe a FKnt. adatai alapján

⁵ Hozzá kell tennünk azonban, hogy a magyar nyelvjárások kis elemszámú, zárt rendszert képező fonémaállományával szemben a szókincs könnyen bővíthető laza rendszert alkot, ezáltal pedig változatosabb területi tagoltságot mutathat.

Az egyes települések földrajziköznév-anyagának összetételére vonatkozóan nem tartottam célszerűnek a kibocsátó és a környező nyelvjárásból származtatható elemek százalékos megoszlását vizsgálni (vö. SZABÓ 1990), mivel ezen a téren az adatok meglehetősen elmosódott képet tárnak elénk. Csépa valódi tájszóként élő földrajzi közneveit vizsgálva például azt látjuk, hogy azok egy része a jászsági és a környékbeli településeken egyaránt adatolható (például *lődomb*), de az sem ritka, hogy egy-egy földrajzi köznévi elem egyszerre jelentkezik a jászsági, illetve a vajdasági kutatópontokon (például *határdülő*), megint más esetben például a környékbeli, a vajdasági és a jászsági települések nyelvjárásában bukkan fel ugyanaz a földrajzi köznévi elem (például *hármashatár*). Arra vonatkozólag tehát, hogy Csépa földrajzi közneveinek hány százaléka származik a kibocsátó települések, illetve a környékbeli települések nyelvjárásából, csak hozzávetőleges becsléseink lehetnek, s ezek alapján nem vonhatunk le számszerű következtetéseket a kibocsátó és a környező nyelvjárás hatásának mértékét illetően.

3. ábra: Ada földrajzi köznévi hasonlósági térképe a FKNT. adatai alapján

Ada valódi tájszóként adatolható földrajzi köznevei összesen szintén mintegy 100 kutatóponton jeleznek hasonlóságot (lásd a 3. ábrát, ahol a hasonlóság 1-től 7-ig terjedő mértékét a településeket jelölő eltérő színek érzékeltetik). A legnagyobb mértékű egyezést a közeli Becse település földrajzi közneveivel való összevetésben tapasztaljuk: a két település földrajziköznév-anyagában egyrészt megtalálhatók olyan valódi tájszók, amelyek a vajdasági települések szerb eredetű tájszavai (például *bara*), illetve olyanok, amelyek egyúttal a jászsági kutatópontokon is jelentkezik (például *vakdülő*). Az ugyancsak hasonlóságot mutató Bácsstopolya, Temerin és Szabadka Adával egybeeső adatai között szintén előfordulnak szerb hatásra utaló valódi tájszavak (például *bosztán*,

gránic), ugyanakkor a jászsági kutatópontokkal egyezést mutató lexémák is feltűnnek a korpuszban (*hármashatár*). Mindebből arra következtethetünk, hogy a többi kutatóponthoz viszonyított relatíve nagy fokú hasonlóság ezek alapján az adatok alapján a földrajzi közelségen kívül egyrészt a települések nyelvsziget helyzetével (a szerb nyelv hasonló mértékű és jellegű hatásával) hozható összefüggésbe, másfelől pedig valószínűleg azzal a körülménnyel is kapcsolatot mutat, hogy palóc telepesek egész Bácska területére (tehát nemcsak Adára) áramlottak már a 18. században (PAPP 1997: 315).

5. A valódi tájszóként élő földrajzi közneveket alaposabban szemügyre véve az is szembevetünk azonban, hogy azok egyike-másika a földrajzi köznévi kategória perifériáján elhelyezkedő elem, egy részük kapcsán nem egyértelmű például, hogy összetett földrajzi köznévről vagy kétrészes helynévről van-e szó (például *tehénjárás*, *hármashatár*, *vakdülő*, *határdülő*, *lődomb*). Ennélfogva tehát az eredmények a nyelvföldrajzilag összekapcsolható területek névadásában megfigyelhető hasonlóságokat is mutathatják, és az sem kizárt, hogy pusztán az adatgyűjtőknek a földrajzi köznévi kategória értelmezésében megmutatkozó eltérő szemléletét érzékeljük nyelvföldrajzi különbségként. Érdemesnek tűnik például ebben az összefüggésben azt is figyelembe venni, hogy mely területekről állnak rendelkezésünkre helynévtárakból való, s mely területekről tájszótárakból származó földrajzi köznevek.

6. A földrajzi köznevek területi különbségeit vizsgálva mindemellett arra a körülményre is tekintettel kell lennünk, hogy az adatolás eltérő mértékéből fakadóan bármilyen azonosság vagy különbözőség gyakorisági mutatói torz eredményeket közvetíthetnek, ráadásul az ilyen elemek előfordulását a földrajzi környezet eltérő jellege is nagy mértékben befolyásolhatja (lásd KIVINIEMI 1990: 72–73, 80, BAŃCZEROWSKI 1996: 67–68, 2000: 36, SZILÁGYI N. 1997: 39, 2000: 80, NEMES 2005: 41, 65, 68, RESZEGI 2008: 242, BÁBA 2016: 88, 92, 93).

A földrajzi köznévi elemek terjedését meghatározó településtörténeti viszonyok vizsgálata tehát számos bizonytalansági tényezőt hordoz magában. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a jelenlegi kísérlet néhány óvatos következtetés megfogalmazására mégis lehetőséget biztosít, melyek közül kétségtelenül az a legalapvetőbb, hogy a nyelvjárászigetek elemzéséhez (és általában is a nyelvföldrajzi kutatásokhoz) az azonos módszertani elvek alapján készült forrásanyagok biztosítanak leginkább megfelelő kiindulópontot (vö. VARGHA 2016).

Bár az nem vitatható, hogy „a nyelvjárásközi összevető vizsgálatokban a hangtannak kitüntetett szerepe van” (VARGHA 2016: 160), mégis feltételezhetjük, hogy egy a lexémák jelentésére is érzékeny, a valódi tájszavakra koncentráló összevető vizsgálat eredményeképpen nem feltétlenül az adott településhez térben közelebb eső kutatópontokkal mutathatunk ki nagyobb fokú hasonlóságot. Ada és Csépa esete ugyanis azt mutatta, hogy a környező tele-

pülések és a kibocsátó nyelvjárás hatását egyaránt érzékelhetjük a szókincs összetételében. Ám egy ilyen szűk körű lexikai hasonlósági vizsgálatból csak nagy körültekintéssel vonhatunk le következtetéseket.

Az is kétségtelen ugyanakkor, hogy a vizsgálatba bevont két kutatópont eltérő településtörténeti helyzete az eredmények differenciált megközelítését kívánja meg. Míg ugyanis Csépa nyelvjárásában bizonyos földrajzi köznévi elemeket a környező települések nyelvjárásából kölcsönzött jövevénynek tekinthetünk, a szomszédos településekkel megmutatkozó nyelvi hasonlóság kapcsán Ada esetében egyfajta nyelvföldrajzi illúzióval is számolhatunk. Ada és a közeli települések közötti hasonlóságot ugyanis nem feltétlenül a szomszédos települések és Ada egymásra gyakorolt hatásával kell összefüggésbe hoznunk, hanem akár a kibocsátó nyelvjárás és a szerb nyelv hasonló befolyásaként is értelmezhetjük azt (vö. BALOGH 2001: 318).

Irodalom

- BÁBA BARBARA 2009. Néhány lehetőség és módszer a földrajzi köznevek jelentésföldrajzi vizsgálatában. *Helynévtörténeti Tanulmányok 4*: 73–83.
- BÁBA BARBARA 2010. Földrajzi köznévi fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsága a romániai magyar nyelvjárásokban. *Helynévtörténeti Tanulmányok 5*: 235–44.
- BÁBA BARBARA 2016. *Földrajzi köznevek térben és időben*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 39. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- BÁBA BARBARA 2017. A 'folyóvíz' jelentésű földrajzi köznevek kronológiai és szóföldrajzi rétegződése. *Helynévtörténeti Tanulmányok 13*: 91–101.
- BACSÓ GYULA 1906. *Az adavidéki nyelvjárás fő tekintettel a mondattani sajátságokra*. Nyelvészeti Füzetek 37. Budapest.
- BALOGH LAJOS 2001. A nyelvjárászigeetek. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó. 316–324.
- BÁNCZEROWSKI JANUSZ 1996. A valóság nyelvi kategorizálásáról. *Magyar Nyelvőr 120*: 64–70.
- BÁNCZEROWSKI JANUSZ 2000. A kategorizáció és a jelentés a kognitív nyelvelméletben. *Magyar Nyelv 96*: 35–44.
- BENKŐ LORÁND 1957. *Magyar nyelvjárástörténet*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- BENKŐ LORÁND 1961. Új módszerbeli lehetőségek a magyar nyelvjárástörténeti vizsgálatokban. *Magyar Nyelv 57*: 401–413.
- BENKŐ LORÁND 1967a. A nyelvföldrajz történeti tanulságai. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei 24*: 29–48.
- BENKŐ LORÁND 1967b. Nyelvjáráskutatás és településtörténet. *Magyar Nyelvőr 91*: 455–464.
- BENKŐ LORÁND 1987/1998. *A történeti nyelvtudomány alapjai*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

- BENKŐ LORÁND 1996. Az Árpád-kori magyarság nyelvöldrajzi helyzete. *Magyar Nyelv* 92: 399–403.
- BOTKA JÁNOS 1977. *Egy tiszazugi falu, Csépa története termelőszövetkezeti községgé alakulásáig*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár kiadványai 3. Szolnok.
- DITRÓI ESZTER 2017. *Helynévrendszerek modellalapú vizsgálata. A helynévminták összevető analízise statisztikai megközelítésben*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 40. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- FAZEKAS TIBORC 1977. A szóföldrajz alkalmazhatósága egy népcsoport eredetének meghatározásában. *Magyar Nyelv* 73: 76–87.
- FKnT. = BÁBA BARBARA–NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 32. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- HOFFMANN ISTVÁN 2013. *Mikrotoponímiai vizsgálatok 1. Tapolcafé helynevei*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 30. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- IMRE SAMU 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2016. A magyar történeti dialektológia korszakai. *Magyar Nyelv* 112: 17–31.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2017. Egy új magyar nyelvjárástörténeti kézikönyv terve. In: BENŐ ATTILA–GÚTI ERIKA–JUHÁSZ DEZSŐ–SZOTÁK SZILVIA–TERBE ERIKA–TRÓCSÁNYI ANDRÁS szerk., *Tudományköziség és magyarságtudomány a nyelvi dimenziók tükrében. A VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Pécs, 2016) három szimpóziumának előadásai*. Megjelenés alatt.
- KÁLMÁN BÉLA 1966. *Nyelvjárásaink*. 6. kiadás. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- KIVINIEMI, EERO 1990. *Perustietoa paikannimistä*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MNyA. = DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU szerk., *A magyar nyelvjárások atlasza 1–6*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968–1977.
- NEMES MAGDOLNA 2005. *Földrajzi köznevek állományi vizsgálata*. Doktori értekezés. Kézirat. Debrecen.
- PAPP ÁRPÁD 1997. A Délvidék magyar újratelepítése 1699 és 1945 között. *Létünk* 27: 308–331.
- RMNyA. = MURÁDIN LÁSZLÓ gyűjt., JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *A romániai magyar nyelvjárások atlasza 1–11*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1995–2010.
- RESZEGI KATALIN 2008. A hegynév terminus definiálása. In: BÖLCSKEI ANDREA–N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Budapest. 240–246.
- SZABÓ JÓZSEF 1990. *Magyarországi és jugoszláviai nyelvjárászigetek*. Dél-alföldi Évszázadok 3. Békéscsaba–Szeged–Kecskemét, Csongrád Megyei Levéltár.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 1997. *Hogyan teremtünk világot?* Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács.

- SZILÁGYI N. SÁNDOR 2000. *Világunk, a nyelv*. Budapest, Osiris Kiadó.
- H. TÓTH TIBOR 2010. Kiskunhalas nyelvjárásának rétegei. In: NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Tanulmányok Szabó József 70. születésnapjára*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék.
- TÓTH VALÉRIA 2010. A patrocíniumi településnevek nyelvöldrajzi tanulságai. In: P. LAKATOS ILONA–SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Nyíregyháza, Bessenyei Könyvkiadó. 133–140.
- TÖRÖK TAMÁS 2011. *Ipoly mente helynevei 1. Alsó-Ipoly mente*. Somorja, Fórum Ki-sebbségkutató Intézet.
- ÚMTsz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk., *Új magyar tájszótár 1–5*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979–2010.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2015. Atlaszintegrálás és kvantitatív adatelemzés. In: BÁRTH M. JÁNOS–BODÓ CSANÁD–KOC SIS ZSUZZSANNNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére*. Budapest, ELTE BTK. 242–249.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2016. A romániai magyar nyelvjárások atlasza informatizált térképlapjainak kvantitatív nyelvöldrajzi vizsgálata. *Magyar Nyelv 112*: 152–163.
- ZELLIGER ERZSÉBET 1988. Településtörténeti kérdések a szóföldrajz tükrében. In: KISS JENŐ–SZÜTS LÁSZLÓ szerk., *A magyar nyelv rétegződése*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Methodological Problems When Studying the Geographical Common Nouns of Settlements in an Island Position

Of the factors influencing the spreading of geographical common nouns, so far I have studied the interactions between the elements of the given semantic field, their meanings, and the effect of the geographical environment. Of course, besides these the development of the linguistic-ethnic relations of Hungarians and the emergence of dialect islands related to these may also influence linguistic phenomena of a lexical nature; a study in this regard is, however, hindered by several methodological obstacles. In my paper I examine the geographical common noun corpus of two settlements by the river Tisza (Csépa and Ada) that have been classified as Palóc-Jász dialectal islands by studies in linguistic geography with the aim of revealing these methodological challenges.

Keywords: geographical common noun, regional spreading, dialect island, migration

